

УДК 378.147.091.3:36-051

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ

А. С. Брусенко

У статті проаналізовано наукові публікації та дослідження з метою висвітлення теоретичних підходів до застосування інтерактивних технологій у процесі формування культури самопрезентації майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі. Розглянуто поняття: технології навчання, інтерактивність, інтерактивні технології, тренінг. Подано інформацію щодо класифікації інтерактивних форм навчання, що використовуються під час навчання студентів закладів вищої освіти. На основі аналізу літератури визначено інтерактивні технології як спосіб організації пізнавальної діяльності студентів, що передбачає створення комфортних умов навчання, при яких студент відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання і дає можливість кожному індивіду повністю розкрити себе, свої задатки, розвивати творчі здібності та самореалізуватися як особистість. Обґрунтовано використання тренінгу під час формування культури самопрезентації як однієї із найпоширеніших інтерактивних технологій, що має у своїй структурі власний арсенал інтерактивних методів та форм (мозковий штурм, аналіз конкретних ситуацій, ситуаційний аналіз, робота в малих групах; навчальні ігри, інтерактивна лекція із застосуванням відео- і аудіоматеріалів, психодрама, драматизація). Визначено функції, що виконує тренінгова робота, спрямована на оволодіння культурою самопрезентації, а саме: формування вмінь і навичок певного виду діяльності; діагностика, корекція (при необхідності) умінь, навичок; оптимізація процесу формування професійних якостей у майбутніх фахівців; реалізація особистісного підходу і створення ситуації успіху для кожного учасника тренінгового заняття; організація діяльності майбутніх фахівців з професійного самовиховання, самоактуалізації, самоосвіти, саморозвитку; реалізація здатності адекватного пізнання себе та інших людей.

Ключові слова: інтерактивні технології, культура самопрезентації, соціальні педагоги, позааудиторна робота.

Постановка проблеми. Навчання з використанням інтерактивних освітніх технологій передбачає відмінну від звичної логіки освітнього процесу: не від теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування. Використання інтерактивних технологій навчання передбачає активні форми і методи роботи, а також включення в процес навчання особистісного досвіду студентів і самостійної діяльності, під час якої викладач бере активну участь у ролі партнера і консультанта, який спрямовує роботу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників вивчали вітчизняні й зарубіжні вчені: практична підготовка у вищих навчальних закладах (З. Фалинська), формування професійної компетентності фахівців соціальної сфери (Л. Завацька, А. Капська, І. Ніколаєва); вивчалися також окремі засоби професійної підготовки, а саме інтерактивні технології (І. Мельничук, І. Трубник, С. Харченко та ін.).

Отже, метою статті є теоретичне вивчення проблеми застосування інтерактивних технологій у процесі формування культури самопрезентації майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі.

Виклад основного матеріалу. Перш за все розглянемо, який зміст науковці вкладають у дефініцію «технологія навчання». Так, Н. Кошечко визначає технології навчання та викладання (соціально-педагогічні) як чіткий логічний змодельований алгоритм дій студента та викладача, спрямований на досягнення мети (Кошечко, 2013, с. 17).

Цікавим є запропоноване В. Беспальком визначення технології навчання – сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі, а також як проект педагогічної системи, що реалізується на практиці (Беспалько, 1989, с. 78).

Таким чином, технологія (технологічний процес) характеризується трьома ознаками: поділом процесу на взаємопов'язані етапи; координованим і поетапним виконанням дій, спрямованих на досягнення бажаного результату (поставленої мети); однозначністю виконання включених у технологію процедур і операцій, що є неодмінною й вирішальною умовою досягнення результатів, адекватних поставленій меті.

Розглянемо другий складник поняття «інтерактивні технології», а саме визначення змісту інтерактивності.

Як відзначає М. Огольцова, інтерактив – це почергова взаємодія сторін (від передачі інформації до вироблення дії), під час якої кожне

висловлювання або реакція учасників взаємодії відбувається і з урахуванням власних висловлювань або дій, і з урахуванням висловлювань або дій іншого (Огольцова, 2007).

З погляду М. Петренка, термін «інтерактивність» використовується при описі методів навчання, заснованих на активних характеристиках особистості, що виявляються в її діяльності (Петренко, 2009).

Отже, інтерактивні технології – це спосіб організації пізнавальної діяльності студентів, що передбачає створення комфортних умов навчання, при яких студент відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання і дає можливість кожному індивіду повністю розкрити себе, свої задатки, розвивати творчі здібності та самореалізуватися як особистість.

Розібравшись із сутністю поняття «інтерактивні технології», перейдемо безпосередньо до розгляду різноманітних інтерактивних форм та методів.

Дослідник А. Панфілова пропонує таку класифікацію інтерактивних методів навчання (Панфілова, 2009): радикальні – прагнення перебудувати навчальний процес на основі використання комп'ютерних технологій (дистанційне навчання, віртуальні семінари, конференції, ігри та ін.); комбінаторні – з'єднання раніше відомих елементів (лекція-діалог, лекція удвох і т. ін.); модифікувальні (вдосконалювальні) – поліпшення, доповнення наявної методики навчання без значної її зміни (наприклад, ділова гра).

Своєю чергою, дослідники Т. Паніна та Л. Вавилова пропонують класифікацію, за якою інтерактивні методи навчання об'єднуються за трьома групами:

- дискусійні: діалог, групова дискусія, розбір ситуацій з практики;
- ігрові: дидактичні і творчі ігри, зокрема ділові та рольові, організаційно-діяльні ігри;
- тренінгові: комунікативні тренінги, сенситивні тренінги (спрямованість на формування образної та логічної сфер свідомості) (Паніна та Вавилова, 2008).

Відповідно до мети та завдань нашого дослідження становлять інтерес виділені С. Харченком активні методи навчання: вирішення соціальних і педагогічних завдань, аналіз проблемних ситуацій, ділові ігри. Запропоновані активні методи навчання певною мірою імітують професійну діяльність майбутніх соціальних педагогів та зумовлюють особливості взаємодії викладачів та студентів (Харченко, Краснова та Харченко, 2005, с. 289).

У процесі вибору необхідних інтерактивних технологій для формування культури самопрезентації майбутніх соціальних педагогів будемо виходити з того, що найпоширенішими серед викладачів є такі інтерактивні форми: круглий стіл (дискусія, дебати); мозковий штурм (брейнсторм, мозкова атака); case-study (аналіз конкретних ситуацій, ситуаційний аналіз); майстер-класи; робота в малих групах; навчальні ігри (рольові, імітаційні, ділові, освітні та ін.); використання громадських ресурсів (запрошення фахівця, екскурсії); соціальні проекти та інші позааудиторні форми навчання (змагання, фільми, вистави, виставки та ін.); інтерактивна лекція із застосуванням відео- і аудіоматеріалів; сократичний діалог; обговорення складних і дискусійних питань і проблем (займи позицію, шкала думок, ПОПС-формула); «дерево рішень», «аналіз казусів», «переговори і медіація», «сходи і змійки»; тренінги.

Ураховуючи викладений вище матеріал вважаємо, що у процесі формування культури самопрезентації майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі ефективним є використання тренінгу як однієї з найпоширеніших інтерактивних технологій. Крім того, вибір цієї технології зумовлений тим, що саме вона може поєднувати у своїй структурі різні інтерактивні форми та методи роботи (наприклад, мозковий штурм, дискусія, диспут, case-study, робота в малих групах, навчальні ігри та ситуації, круглий чи проблемний стіл, інтерактивна лекція із застосуванням відео- і аудіоматеріалів, психодрама, драматизація тощо). Метою тренінгу є формування й розвиток якостей студентів у сфері міжособистісного спілкування і професійної поведінки. Найголовнішою перевагою тренінгу серед інших інтерактивних методів є його яскраво виражена практична спрямованість і залучення в процес навчання всіх учасників. Поряд з цим у якості недоліків методу можна назвати необхідність володіння педагогом психолого-педагогічними знаннями у сфері групової динаміки, а також певним мінімальним досвідом тренінгової роботи.

Ми виходимо з того, що тренінг – один з інтерактивних методів навчання і соціально-психологічного розвитку особистості. Тренінги складаються з комплексу різноманітних вправ та ігор, об'єднаних у систему невеликими теоретичними модулями (по 5–15 хв.). Вони досить різноманітні за своїм цільовим призначенням (від навчальних і розвивальних до психокорекційних і психотерапевтичних), змістом, формами (тренінги, семінари-тренінги, тренінги-марафони та ін.) і технікам проведення.

Власний досвід роботи зі студентами переконує в ефективності такого тренінгу, який дозволяє:

1) навчитися розуміти іншу людину як суб'єкта і як особистість з її специфічними рисами, своїми вольовими, інтелектуальними й емоційними проявами, тобто дивитися на явища «очима іншого»;

2) навчитися краще розуміти справжні мотиви власних дій, чому сприяє зворотний зв'язок, усі канали групової роботи, як у дзеркалі, відображають взаємодію між людьми, їхні поведінкові реакції й особистісні характеристики, включаючи мотивацію суб'єкта та його вчинків;

3) виробити варіативної поведінку, уникати категоричності, ригоризму та інших форм інертної поведінки як результату відсталості й боязні інтерперсонального оголення.

Тренінг як метод спрямований на те, щоб допомогти учасникам оволодіти певним видом діяльності. Під час формування культури самопрезентації тренінг спрямований на формування особистісних якостей (розкутість, емпатія, комунікабельність), необхідних для оволодіння культурою самопрезентації через систему тренінгових вправ / ігор, завдань.

Під час проведення тренінгу створюються особливі умови, що сприяють особистісному і професійному саморозвитку студента, розвитку самопізнання, актуалізації ресурсів, зміні ставлення до себе та інших. Навчання в процесі тренінгу відбувається через освоєння учасниками нових видів діяльності, що можливо завдяки навчальній взаємодії (імітації), породжує відповідну форму засвоєння досвіду – репродуктивну, яка характерна для всіх етапів навчання – від початкового до кінцевого. У цьому сенсі педагогічний тренінг є сполучною ланкою, що дозволяє підвести майбутнього соціального педагога до осмислення, з одного боку – перешкод і складнощів, пов'язаних з процесом професійного саморозвитку та формування культури самопрезентації, з іншого – до з'ясування умов і чинників, що сприяють і оптимізують процес професійного саморозвитку та формування культури самопрезентації (Петровська, 1982).

Під час власної практичної діяльності виявлено, що тренінг має свої інтерактивні методи навчання. До базових тренінгових методів належать групова дискусія, ігрові методи, методи, спрямовані на розвиток соціальної перцепції, методи тілесної терапії й медитативні техніки (Бондаренко, Гавриш, Головка, Дмитерко та Зінченко, 1997).

Спираючись на аналіз соціально-педагогічної літератури та досвід педагогічної роботи зі студентами, уважаємо, що тренінгова робота, спрямована на оволодіння культурою самопрезентації, має такі функції:

1. Формування вмінь і навичок певного виду діяльності.
2. Діагностика, корекція (при необхідності) вмінь, навичок.

3. Оптимізація процесу формування професійних якостей у майбутніх фахівців.

4. Реалізація особистісного підходу і створення ситуації успіху для кожного учасника тренінгового заняття.

5. Організація діяльності майбутніх фахівців з професійного самовиховання, самоактуалізації, самоосвіти, саморозвитку.

6. Реалізація здатності адекватного пізнання себе та інших людей.

Висновки і перспективи. Таким чином, упровадження інтерактивних технологій навчання є одним із найважливіших напрямів удосконалення підготовки студентів у сучасному закладі вищої освіти, тому що сприяє прагненню викладача й студента до єдиної мети, що породжує співробітництво; усвідомлення спільності інтересів; взаємної сумлінності, самовіддачі; захопленості заняттям; активізації самостійності і творчості.

Література

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогические технологии. Москва : Педагогика, 1989. 192 с.
2. Бондаренко Н. Б., Гавриш Н. В., Головка М. Б., Дмитерко Н. В., Зінченко В. М. та ін. Використання активних форм і методів організації педагогічного процесу у вищих педагогічних закладах освіти / за ред. В. М. Зінченко, М. Б. Головка, В. І. Прокopenка. Київ, 1997. 125 с.
3. Кошечко Н. В. Методика викладання у вищій школі: навч. посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 115 с.
4. Огольцова Н. Н. Мультимедийные проекты как средство повышения квалификации педагогов: дисс. ... канд. пед. наук. Новокузнецк, 2007. 229 с.
5. Панина Т. С., Вавилова Л. Н. Современные способы активизации обучения. 4-е изд., стер. Москва : 2008. 176 с.
6. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии: Активное обучение : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия». 2009. 192 с.
7. Петренко М. А. Теория педагогической интеракции: монография. Ростов-на-Дону : ИПО ПИ ЮФУ, 2009. 168 с.
8. Петровская Л. А. Теоретические и методические проблемы социально-психологического тренинга. Москва : МГУ, 1982. URL : <https://www.psyoffice.ru/3449-petrovskaja-l.-a-teoreticheskie-i-etodicheskie.html>
9. Харченко С. Я., Краснова Н. П., Харченко Л. П. Социально-педагогичні технології : навч. метод. посібн. для студ. вищих навч. закладів. Луганськ : Альма-матер, 2005. 552 с.

References

1. Bepalko, V. P. (1989). *Slaegaemye pedagogicheskie tekhnologii [The terms of pedagogical technologies]*. Moscow: Pedahohyka (rus).

2. Bondarenko, N. B., Havrysh, N. V., Holovko, M. B., Dmeterko, N. V., Zinchenko, V. M. (1997). *Vykorystannia aktyvnykh form i metodiv orhanizatsii pedahohichnoho protsesu u vyshchykh pedahohichnykh zakladakh osvity [The use of active forms and methods of organizing the pedagogical process in higher pedagogical educational institutions]*. Kyiv (ukr).
3. Koshechko, N. V. (2013). *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli: navch. posibnyk [Teaching method in high school]*. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia (ukr).
4. Oholtsova, N. N. (2007). *Mul'timediynye proekty kak sredstvo povysheniya kvalifikatsii pedagogov [Multimedia projects as a means of improving the skills of teachers]*. Candidate's thesis. Novokuznetsk (rus).
5. Panyina, T. S., Vavylava, L. N. (2008). *Sovremennye sposoby aktivizatsii obucheniya [Modern ways to enhance learning]*. Moscow (rus).
6. Panfilyova, A. P. (2009). *Innovatsionnye pedagogicheskie tekhnologii: Aktivnoe obuchenie: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy [Innovative pedagogical technologies: active training: study. manual for a student. higher studying routine]*. Moscow: Akademia (rus).
7. Petrenko, M. A. (2009). *Teoriya pedagogicheskoy interaksii: monografiya [Theory of pedagogical interaction: monograph]*. Rostov-na-Donu (rus).
8. Petrovskaia, L. A. (1982) *Teoreticheskie i metodicheskie problemy sotsial'no-psikhologicheskogo treninga [Theoretical and methodological problems of socio-psychological training]*. Moscow. Retrieved from <https://www.psyoffice.ru/3449-petrovskaja-l.-a-teoreticheskie-i-etodicheskie.html> (rus).
9. Kharchenko, S. Ya., Krasnova, N. P., Kharchenko, L. P. (2005) *Sotsialno-pedahohichni tekhnologii: navch. metod. posibn. dlia stud. vyshchykh navchalnykh zakladiv [Social-pedagogical technologies: teaching. method. manual for studio higher education institutions]*. Luhansk: Alma-mater (ukr).

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ САМОПРЕЗЕНТАЦИИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ ВО ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЕ

А. С. Брусенко

В статье проанализированы научные публикации и исследования с целью осценки теоретических подходов к применению интерактивных технологий в процессе формирования культуры самопрезентации будущих социальных педагогов во внеаудиторной работе. Рассмотрены понятия: технология обучения, интерактивность, интерактивные технологии, тренинг. Подана классификация интерактивных форм обучения, используемых при обучении студентов высших учебных заведений. На основе анализа литературы интерактивные технологии рассматриваются как способ организации познавательной деятельности студентов, который предусматривает создание комфортных условий обучения, при которых студент чувствует свою успешность, свою интеллектуальную состоятельность, что делает продуктивным сам процесс обучения и дает

возможность каждому индивиду полностью раскрыть себя, свои задатки, развивать творческие способности и реализоваться как личности. Обосновано использование тренинга при формировании культуры самопрезентации как одной из самых распространенных интерактивных технологий, которая имеет в своей структуре собственный арсенал интерактивных методов и форм обучения (мозговой штурм, анализ конкретных ситуаций, ситуационный анализ, работа в малых группах, учебные игры, интерактивная лекция с применением видео- и аудиоматериалов, психодрама, драматизация). Определены функции, которые выполняет тренинговая работа, направленная на овладение культурой самопрезентации, а именно: формирование умений и навыков определенного вида деятельности; диагностика, коррекция (при необходимости) умений, навыков; оптимизация процесса формирования профессиональных качеств у будущих специалистов; реализация личностного подхода и создания ситуации успеха для каждого участника тренингового занятия; организация деятельности будущих специалистов по профессиональному самовоспитанию, самоактуализации, самообразованию, саморазвитию; реализация способности адекватного познания себя и других людей.

Ключевые слова: интерактивные технологии, культура самопрезентации, социальные педагоги, внеаудиторная работа.

THE USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF FORMING THE CULTURE OF SELF-PRESENTATION OF FUTURE SOCIAL TEACHERS IN NON-AUDITING WORK

A. S. Brusenko

The article analyzes scientific publications and studies with an aim to highlight theoretical approaches to the use of interactive technologies in the process of forming the culture of self-presentation of future social educators in the out-of-class work. The concepts teaching technology, interactivity, interactive technologies, training are defined. Classification of interactive forms of instruction used in teaching students of higher educational institutions is given. Based on the analysis of the literature, interactive technologies are considered as a way of organizing cognitive activity of students, which provides for the creation of comfortable learning conditions in which the student feels successful and intellectually sound, which makes the learning process productive and enables each individual to reveal himself fully, develop creative abilities and be realized as individuals. The use of training in the formation of the culture of self-presentation as one of the most common interactive technologies is grounded. It has its own arsenal of interactive methods and forms of training (brainstorming, case studies, situational analysis, small group work, educational games, interactive lecture using video and audio materials, psychodrama, dramatization). The author gives definition to the functions performed by the training work aimed at mastering the culture of self-presentation, namely: the formation of skills and skills of a certain type of activity; diagnostics, correction (if necessary) of skills; optimization of the process of forming professional qualities of future specialists; realization of the personal approach and creation of a

situation of success for each participant of the training session; the organization of activity of future specialists in professional self-education, self-actualization, self-education, self-development; realization of the ability to cognize themselves and other people adequately.

Key words: *Interactive technologies, culture of self-presentation, social teachers, extra-curricular work.*

Брусенко Аліна Сергіївна – асистент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: brusal@ukr.net

Brusenka Alina Serhiivna – Teaching Assistant at the Department of Social Pedagogy and Social Work, SHEI «Donbass State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: brusal@ukr.net